
ODNOS SRBIJE PREMA CRNOJ GORI - PO STAROM

Ilija Despotović

Thanks to a systemic indoctrination led from Belgrade but also encouraged in Montenegro, which was based on stereotypes formed throughout many years, today we have the same manipulative media messages or quite similar to those from hundred years ago. Maybe the media relations are not of primary importance for the level and quality of entire interstate relations between Serbia and Montenegro, but the state in that field has a strong influence not only on relations between governments of the two countries but also between the two people or between citizens of the two countries.

Državna politika Srbije prema Crnoj Gori, od polovine 19. vijeka, imala je pečat njenog velikodržavnog projekta, utemeljenog Načertanijem Ilije Garašanina, kojim je bilo planirano stvaranje velike Srbije. Crna Gora je smatrana „prirodnim“ dijelom tako zamišljene države. Garašanin i njegovi sljedbenici nijesu ni pretpostavljali bilo kakvu politiku dogovaranja, pregovaranja ili usaglašavanja stavova sa zvaničnicima Crne Gore. „Podrazumijevalo“ se da Crna Gora treba da se bespogovorno priključi velikoj državi koja bi se zvala Srbija. Pri tome je ignorisana činjenica da je Crna Gora bila država, da je objektivno imala suverenitet, čak i mnogo ranije nego što joj je to Evropa priznala na Berlinskom kongresu 1878. godine.

Oslobodilačka borba Crnogoraca protiv Osmanlija bila je mnogo uspješnija nego u Srbiji. Njegoš u *Posveti prahu oca Srbije*, kao krunski doprinos Karađorđa navodi to što „iz mrtvih Srba dozva, dunu život srpskoj duši“. Karađorđe je, dakle,

oživio Srbina, probudio ga iz mrtvih. Koga je Karađorđe dozvao „iz mrtvih“? Srbina, a ne Crnogorca. Taman posla da bi Njegoš priznao da se taj „Srb“ „iz mrtvih“ odnosi i na Crnogorca. I nije se mogao ni odnositi. Jer, Karađorđev ustanak bio je 1804. godine, on je tim ustankom „iz mrtvih“ dozvao Srbina, a Crnogorci su do tada imali više „ustanaka“, zapravo, velikih bitaka sa Turcima. Glavna njihova „ustanička“ godina bila je 1796. kada su Turke pobijedili - na Martinićima i Krusima.

Srbija i Crna Gora su, čak, i na Berlinskom kongresu različito tretirane zavisno od stepena dostignute nezavisnosti i suverenosti te dvije države. Odlukama Berlinskog kongresa, Crnoj Gori nije data nezavisnost, već je konstatovano da tu nezavisnost priznaju i one zemlje koje do tada to nijesu priznavale. Tretman Srbije bio je drugačiji. Njoj, kao i Rumuniji, priznata je nezavisnost od svih učesnika Kongresa. Crnoj Gori je nezavisnost priznata samo od Turske i Velike Britanije, jer su njenu nezavisnost i prije Berlinskog kongresa priznavale druge velike sile.

Uprkos tom istorijskom kontekstu, srpski „načertanijevci“ Crnu Goru brišu kao državu. Njihovi pogledi na Crnu Goru, nastojanja da se utre kao država, da se pripoji Srbiji, mogu se, u kontinuitetu, pratiti sve do naših dana. Ideja Načertanija je praktično realizovana 1918. godine, prisajedinjenjem Crne Gore Srbiji, ali prisajedinjenjem teritorije Crne Gore, a ne Crne Gore kao države. Prethodno, ona je i formalno ukinuta, odlukama takozvane Velike narodne (Podgoričke) skupštine, pa je teritorija bivše države samo pripojena Srbiji. I u nekim drugim istorijskim prilikama bilo je pokušaja da se Crnoj Gori nametne „načertanijevski“ status. Dva su imala elemente direktne „intervencije“ - čiji je najjasniji izraz bila poznata „Bombaška afera“, i nakon osamdeset godina takozvana Antibirokratska revolucija. U velikosrpskim državnim koncepcijama Crnu Goru nije sljedovala bilo kakva političko-administrativna samostalnost, već samo epitet „srpske Sparte“. Tek u novije doba, Crna Gora je u „velikoj Srbiji“ mogla imati, u najboljem slučaju, status nekakve pokrajine.

Ovakav uvod neophodan je da bi se mogao pratiti „ideološko-politički“ rad (ili rat) na praktičnoj realizaciji programskih opredjeljenja „Načertanija“ u odnosu na Crnu Goru. Naravno, štampa se u to uključila onda kada se pojavila i razvila kao sredstvo, prije svega, političkog uticaja državne vlasti na oblikovanje njenih političkih ideja i projekata, a to je kraj 19. vijeka. Već od tada možemo govoriti o medijskoj dimenziji međudržavnih odnosa Crne Gore i Srbije, odnosno, odnosa Srbije prema Crnoj Gori.

Ali, prije toga, opet jedno istorijsko podsećanje. Ono što bismo mogli nazvati propagandni rad (ili rat) za oživotvorenje „Načertanija“ u odnosu na Crnu Goru, prvi put, najdirektnije, došlo je do izražaja u vrijeme ustanka u Hercegovini 1875. godine. Bila je to poznata „Nevesinjska puška“. Ustanak je, kao što je poznato, bio dio crnogorsko-turskoga rata. Hercegovački ustanici spremali su bunu pod direktnim uticajem Cetinja, sa krajnjim ciljem da se taj prostor pripoji Crnoj Gori. Knjaz Nikola je, takođe, imao takav plan, pa je i neposredno komandovao vojnim operacijama na području Hercegovine. Ustanici u Hercegovini su sve radili i ponašali se po instrukcijama cetinjskog Dvora. Oni su, jednostavno, bili opijeni ratnom slavom Crnogoraca i željom da Hercegovci budu državljani Crne Gore. U jednom momentu, prema *Memoarima* Gavra Vukovića, proglasili su knjaza Nikolu gospodarem Crne Gore i Hercegovine. Srbija se, takođe, u određenoj mjeri bila uključila u kampanju hercegovačkog ustanka, ali ne direktno, ne zvanično, već gotovo tajno, što bismo danas rekli, preko paravojnih formacija koje je predvodio budući srpski kralj Petar Karađorđević. Uticaj Cetinja i knjaza Nikole u Hercegovini toliko je smetao zvaničnoj Srbiji da je slala emisare među ustanike, koji su ih direktno ubjeđivali da ne slijede Crnu Goru, da se odreknu odanosti crnogorskom Dvoru i suverenu. Beogradski emisar je u svojim zahtjevima prema Hercegovcima u odnosu prema Crnoj Gori bio otišao toliko daleko da je okupio ustaničke glavare i gotovo ultimativno od njih tražio da

okrenu leđa knjazu Nikoli. Vođe ustanka su to odbile, a Bogdan Zimonjić je o svemu obavijestio knjaza Nikolu.

Srpska propaganda u Hercegovini imala je karakter pravog propagandnog rata protiv Crne Gore. Isti emisar koji je Hercegovce odvrćao od knjaza Nikole, nije se ustručavao da na samom cetinjskom Dvoru iznosi drugačiju priču. To obilježje dvoiličnosti, perfidnosti, postaće jedna od glavnih karakteristika propagandne politike zvaničnog Beograda prema Crnoj Gori. A to će se najbolje manifestovati upravo u vrijeme kada se štampa pojavljuje kao novo oružje propagandnog uticaja i ratovanja Srbije prema Crnoj Gori. Beogradski dvor će zvanično artikulirati jednu politiku prema Crnoj Gori, a štampa, gotovo sva pod njegovim uticajem, produkovaće drugačiji odnos - sumnjičenje Dvora na Cetinju, nepovjerenje prema knjazu Nikoli, otvoreno spletkarenje protiv njega, izmišljanje svakojakih laži na račun njegove ličnosti, zatim, omalovažavanje svih državnih napora, recimo, prvog Ustava Crne Gore, ignorisanje bilo kakve posebnosti Crnogoraca, negiranje države Crne Gore i bjesomučno atakovanje na akte jačanja njene državnosti, na primjer, povodom obnove Kraljevine, 1910. godine. Agresivnost beogradske štampe će u jednom momentu, u prvim godinama 20. vijeka, dostići takve razmjere da će ondašnji ministar inostranih djela Crne Gore Gavro Vuković to opisati kao „otrov“. Kasnije, svakako, obim i dijapazon metoda propagandno-medijskog nasrtanja na Crnu Goru se širio, zavisno od istorijskih okolnosti i aktuelnosti pojedinih tema.

Posljednji u nizu ataka te vrste imali smo prije nešto više od dvije decenije, u vrijeme tzv. događanja naroda. Nešto blaži medijski „udar“ na Crnu Goru od strane beogradskih medija dogodio se uoči referenduma o nezavisnosti. Između tih medijskih „ofanziva“, pak, traje stalni tihi propagandni uticaj prema Crnoj Gori, sa suštinskim ciljem da se država ospori, da se izazove sumnja u njenu održivost i da se Crna Gora vrati u status, u najboljem slučaju, ograničene suverenosti. Taj uticaj, sa ele-

mentima „ratnog“ djelovanja, realizuje se novim sredstvima, pri čemu se istrajava na starim temama kojima se dokazuje navodna prirodna državna zajednica Crne Gore i Srbije, ali se u propagandni instrumentarij uključuju i nove teme. Suština se, dakle, ne mijenja - osporavanje države Crne Gore, identiteta Crnogoraca, nemirenje sa državnim subjektivitetom.

Beogradska štampa je svoj odnos prema Crnoj Gori pokazala još krajem 19. vijeka, prilikom razmjene pošeta crnogorskog i srpskog suverena, knjaza Nikole Beogradu, a Aleksandra Obrenovića Cetinju. Tom prilikom razgovarano je i o podjeli interesnih sfera između dvije države. Crna Gora je tražila neke djelove današnje Albanije, Kosova i Makedonije. Cetinjski Dvor se, stoga, našao pod udarom beogradske štampe. Crnogorski ministar inostranih poslova Gavro Vuković je o tome dugo razgovarao sa kraljem Aleksandrom Obrenovićem i kraljicom Dragom Mašin. Knjaz Nikola je Vukovića poslao u Beograd kao znak dobre volje da se olakša diplomatski položaj srpskog Dvora. Crnogorski ministar je tom prilikom iznio svoju ocjenu da je Beograd „kovnica kleveta svake vrste“ protiv knjaza Nikole. Beogradska štampa bila je veoma režimski obojena, naravno, opterećena i dinastičkim sukobima između dvije vladarske familije - Obrenovića i Karađorđevića. Ipak, njena anticrnogorska retorika se nije razlikovala, bez obzira na to da li je štampa bila obrenovićevska ili karađorđevićevska. Kada je trebalo kompromitovati cetinjski Dvor i Crnu Goru, korišćene su iste metode, iste teme.

Čak ni rodbinske veze dva dvora nijesu bile razlog da se prekinu anticrnogorska kampanja. Naprotiv, inauguracijom na srpskom prijestolu Petra Karađorđevića, zeta knjaza Nikole, kako u svojim *Memoarima* piše Vuković, „nekakav vjetrić hladnoće prema svemu što se je u Crnoj Gori dešavalo, odmah se je osjetio u biogradskoj štampi“. Na Cetinju se klicalo dolasku Karađorđevića na vlast u Srbiji, knjaz Nikola je uputio telegram - čestitku. „O našim ovacijama, oduševljenju, pa ni o gospodarevim depešama novom Kralju, niko ni riječi“, piše Vuković, a zatim

konstatuje „istina, mi nijesmo naviknuti da biogradska štampa pravedno, a još manje lijepo piše o nama“. Nadanje da će doći do preloma u beogradskoj štampi prema knjazu Nikoli i Crnoj Gori se izjalovilo. Negativan, pa i neprijateljski, odnos beogradske štampe prema crnogorskom suverenu bio je uslovljen i uvjerenjem da knjaz Nikola pretenduje na srpski prijesto, pa je i zbog toga izazivao podozrenja i nailazio na „medijsku šikanu“. Da nije u pitanju samo odnos prema knjaževoj ličnosti, nego i prema Crnoj Gori, svjedoči i činjenica da beogradska štampa „nije donijela ni riječi“, kako navodi Vuković, o tome da je Petar Karađorđević, prilikom svoje inauguracije, odlikovao ordenima princa Danila Petrovića i samog Vukovića. Beogradske novine su se „hladno ophodile prema jedinim knjaževskim crnogorskim gostima“, primjećuje Vuković.

Umjesto dobrodošlice, „biogradska presa jedva je čekala“ da napadne princa sa Cetinja i šefa crnogorske diplomatije. Tek što su Danilo i Vuković napuštali Beograd, đe su zvanično, u ime Crne Gore, prisustvovali krunisanju Petra Karađorđevića, samo što su prešli u Zemun, na putu ka Budimpešti, beogradska štampa „jurišala“ je na princa Petrovića. „Ona je iznijela lažnu klevećničku stvar da je (princ Danilo) iz Pešte (pri dolasku u Beograd) javio zetu (Petru Karađorđeviću) da mu neće doći na krunisanje što mu neće poslati dvjesto hiljada franaka. Da se je kralj (Petar Karađorđević) našao u čudu, s vladom zajedno, od takvog traženja... Malo je bila gornja poruka što je štampa protivu knjaza - nasljednika iznijela, već je skovala još jednu. Rastrubila je pakosnu vijest da je on u putu k svome zetu, očekujući odgovor iz Biograda o uplati dvjesto hiljada, pošao u vizitu kod grofa Ziči, intimnog prijatelja kralja Milana (Obrenovića), gdje se je poznao sa Artemirinim sinom Obrenom i da je primio poziv od grofa Zičija, te je lovio na njegovom imanju“, svjedoči Gavro Vuković.

Laži beogradske štampe demantovane su u *Glasi Crnogorca*, ali „biogradski dvor i vlada nijesu se činili vješti pa da zvanično opovrgnu te napadaje“, dodaje Vuković. „Tendenciju

tih pakosnih žurnala mi ovamo dobro razumijemo , a i vi tamo, uvjeren sam. Ona se krije u maski slobodoumnih zakona o štampi, samo da što više škodljivih kolumnija u neobaviještenom javnom mnjenju svjetskom rasprostire protivu knjaza crnogorskog“, rekao je, jednom prilikom, 1904. godine, Vuković u razgovoru sa srpskim ministrom inostranih poslova Nikolom Pašićem. Onom Pašiću koji će kasnije biti inicijator osnivanja takozvanog Crnogorskog odbora za narodno ujedinjenje, koji je idejni tvorac projekta uništenja crnogorske države.

I nastavlja Vuković Pašiću: „Tijem gnusnim postupkom beogradske štampe sva Crna Gora je uvrijeđena, a cio srpski narod preneražen... knjaz Nikola ostavljen je na biljevu da ga vaša štampa (Srbije) može gađati strijelima kojima hoće, bez da ikome odgovara za to ... Otrov se ulijeva sistematski u naše žile, s unaprijed smišljenim planom. Razlog je naći mu antiotrov“. A beogradska štampa nastaviće da „bljuje otrov“ protiv Crne Gore i poslije takvih oštrih, preciznih i odlučnih upozorenja iskusnog Gavra Vukovića. Beogradska štampa svesrdno je ustupila prostor akterima takozvane Bombaške afere, plana za političku, pa i fizičku, likvidaciju knjaza Nikole. Novi anticrnogorski uzlet učinila je u vrijeme pripreme krunisanja knjaza Nikole za kralja Crne Gore. „U opštem odzivu evropske štampe (na najavu obnove kraljevine Crne Gore), činila je izuzetak štampa Srbije. Na veliko naše čuđenje, ona je uzela proglašenje titule Kraljevog Visočanstva za neko uzurpatorstvo s naše strane na štetu Kraljevskog visočanstva kraljevske dinastije od Srbije, kao prvog kralja od Kosova. Po tom izopačenom njihovom shvatanju, Kraljevsko Visočanstvo pripadalo je isključivo kraljevskoj porodici kraljeva od Srbije, i nikom više“, piše Vuković.

Crnogorski diplomata je uticaj štampe na javno mnjenje opisao kao „silu koja se može savrniti sa engleskom flotom“. Zato se o tome, kako upozorava, „ima voditi najozbiljnijeg računa. Koga ono (javno mnjenje) satre, taj se više ne ispravlja na svoje noge“.

Treba napomenuti da je Gavro Vuković za sebe izričito govorio da je Srbin. Crnu Goru i Srbiju je smatrao „dvjema srpskim državama“, cetinjski i beogradski dvor „dva srpska prijestola“, a knjaza Nikolu i vladara Srbije „dva srpska vladara“. Međutim, nikada, nijednim postupkom nije dovodio u pitanje svoju državu, Crnu Goru. Žestoko se protivio svakom njenom osporavanju i omalovažavanju, energično diplomatski je branio njen status i njenu poziciju, a naročito u razgovorima sa ondašnjim visokim zvaničnicima Srbije, između ostalih, sa kraljem Aleksandrom Obrenovićem, sa Petrom Karađorđevićem, Nikolom Pašićem, Vladanom Đorđevićem i drugim uticajnim političarima u Beogradu. Vukovićeve ocjene o odnosu „biogradske štampe“ prema Crnoj Gori, po svom opštem značenju, gotovo sasvim aktuelne su i danas, sto godina kasnije. Obrazac po kome je pokušavala da kompromituje zvanične ličnosti Crne Gore, da utiče na političke prilike u Crnoj Gori, kao da je preslikan i u naše vrijeme.

Po tom obrascu, kreiranom na početku 20. vijeka, beogradska štampa je u odnosu na Crnu Goru djelovala i u vrijeme Prvog svjetskog rata, uporedo sa pojačanom aktivnošću srpske vlade na likvidaciji crnogorske države. Opet je glavna meta bio kralj Nikola, koji je ranije predstavljan kao apsolutista, a sada mu je podmetano da je „izdajnik“, da navodno tajno šuruje sa Austrijom, protiv interesa Srbije. Ipak, beogradskom režimu to nije bilo dovoljno da omrzne kralja Nikolu u njegovom narodu, pa je predstavljen kao korupcionaš, izdajnik svog naroda i kukavica. U Beogradu je „spjevana“ populističko-politikantska paškvilna pjesmica „Kralj Nikola ukr'o vola, pa pobjeg'o preko mora“. Trebalo je Kralja predstaviti kao lopova i bjegunca. A sve u cilju pripreme naroda za formalno ukidanje crnogorske države, koje je realizovano na takozvanoj Velikoj podgoričkoj narodnoj skupštini, čijim je nelegalnim odlukama dinastija Petrović detronizirana, a Crna Gora likvidirana kao nezavisna država i pripojena Srbiji, te kao njen dio ušla u novostvorenu državu Srba, Hrvata i Slovenaca.

Između dva svjetska rata, Crna Gora je bila izgubila svaki državotvorni identitet. U Crnoj Gori je u to doba izlazio relativno veliki broj listova, mada su mnogi ubrzo gašeni. Bilo je nešto i opozicione štampe, pa i one koja je bila procrnogorski usmjerena. Većina su, zapravo, djelovali kao propagandni organi centrala političkih stranaka iz Beograda.

U periodu poslije Drugog svjetskog rata, dugi niz godina, tako reći, sve do 70-ih godina 20. vijeka, Crna Gora je, u medijskom pogledu, uglavnom, kao i u drugim oblastima, bila u nekoj vrsti (polu)kolonijalnog položaja. Beogradska štampa je, praktično, carovala na ovom području. Jedini list *Pobjeda* je tek od 1975. godine počeo da izlazi svakog dana, a prvi TV dnevnik iz studija u Titogradu emitovan je 1971. godine. Naravno, u takvoj situaciji, presudan uticaj na oblikovanje javnog mnjenja u Crnoj Gori imala je upravo beogradska štampa. Zaostajanje Crne Gore i u medijskom pogledu, u odnosu na sve druge jugoslovenske republike, nema sumnje, nije bilo samo posljedica nadmoći glasila iz Srbije. Razlozi su i u stanju političke svijesti u Crnoj Gori. Ne treba, naravno, zanemariti ni ekonomska ograničenja za razvoj bilo koje infrastrukture u Republici, pa i medijske, ali glavna razvojna blokada, ipak, nalazila se u političkim shvatanjima crnogorskih komunista. Oni su, čini se, mnogo više nego njihovi ideološki istomišljenici u drugim jugoslovenskim republikama, bili zarobljenici ne samo ideološkog „internacionalizma“, nego i samog „jugoslovenstva“. Crnogorci su, inače, skloni da se priklone velikim idejama i olako zaborave na sebe i svoje interese. Tako su, rekli bismo, crnogorski komunisti, više nego drugi, bili sve pojugoslovenili - privredu, sistem obrazovanja, kulturu i medije. Dugo je ovdje dominiralo shvatanje - šta će nam ovo ili ono, kad to imamo u Beogradu. Tako je bilo sa fakultetima, akademijom nauka, sa televizijom. Zato je Crna Gora najduže kasnila sa sopstvenom obrazovnom, kulturološkom i medijskom infrastrukturom i afirmacijom u tom pogledu. Tek prije 15 godina Televizija Crne Gore je počela sa cjelodnevnim

programom. I tada je bilo protesta - zašto se ukida jutarnji program TV Beograd. A tek koja se galama digla zbog uvođenja emisije *Kalendar* na programu TV Titograd!

Crnogorci su, jednostavno, bili stekli sindrom - da ih više zanimaju tuđa istorija, tuđi problemi, nego sopstvena prošlost i svoji autentični interesi. Međutim, ponekad se čini da se toga još nijesu oslobodili. Štaviše, neke kritike na račun RTV Crne Gore - da, navodno, ne ostvaruje ulogu javnog servisa, izgleda, dolaze upravo iz tog konteksta, iz neke vrste kolonijalne svijesti.

U situaciji, kad nije postojala medijska infrastruktura u Crnoj Gori i okolnostima jakog crnogorskog jugoslovenstva, ovdašnji medijski prostor zapošela je beogradska štampa. Srpski mediji djelovali su u skladu sa ideologijom Saveza komunista Jugoslavije, dakle, prema principima koji, sami po sebi, nijesu mogli praviti štete Crnoj Gori. Ipak, i u takvim prilikama uvijek je ostajao jedan poveliki prostor koji je beogradskoj štampi i televiziji omogućavao da „slobodno“ djeluje u odnosu prema Crnoj Gori, njenoj političkoj i društvenoj stvarnosti. Građani Crne Gore su, objektivno, dugi niz godina bili u nekoj vrsti medijskog rezervata, prije svega, u pogledu tretmana crnogorske istorije, nacije, kulture. Hoćeš-nećeš, ovđe je podsticana i produkovana srpska svijest, a crnogorska nacija predstavljana je kao ogranak srpskog etničkog stabla. To su, naravno, činili, prije svih, srpski, ali i crnogorski, akademici i mnogi intelektualci, a mediji su ih u tome, na ovaj ili onaj način, pratili. I sami crnogorski mediji su se, u tom pogledu, ponašali podanički, sa kolonijalnim sindromom. Uticaj srpskih medija naročito je dolazio do izražaja u politički konfliktnim i prelomnim situacijama kada su se komunisti najmoćnijih republika gložili, u prvom redu, oko nacionalnih pitanja, otprilike svakih deset godina, recimo, 60-ih ili 70-ih godina 20. vijeka.

Beogradska štampa se u tim prilikama i sama otimala uticaju jugoslovenske opcije i vlasti, više se okretala nacionalnim interesima Srbije, a, samim tim, po pravilu, tada se direktnije anga-

žovala i u Crnoj Gori. Jer, Crna Gora je u unutarjugoslovenskim preračunavanjima i sukobima, u suštini, imala tretman srpske interesne sfere.

Takav odnos bjelodano je manifestovan krajem 80-tih godina, u vrijeme kada je Jugoslavija počela zapadati u posttitovsku krizu i kada je pripremana njena radikalna prekompozicija, što se neće završiti na tome, nego će zajednička država nestati u unutarjugoslovenskim ratovima. Otvorenije jačanje nacionalizma u Srbiji, u drugoj polovini osme decenije prošlog vijeka, u vezi sa neriješenim ustavnim položajem te Republike, zbog političkog stanja na Kosovu i statusa te pokrajine, pokazaće pravo lice Srbije u odnosu na Crnu Goru. Za ovu temu najvažnije - i beogradske štampe i Radio-televizije Beograd. Upravo u vrijeme kada je Srbija počela sa takozvanom kosovizacijom Jugoslavije, sa pokušajima da, kroz pitanje statusa Kosova u svom državnom okviru, preuredi Jugoslaviju u skladu sa svojim interesima, beogradska štampa počela se direktnije baviti Crnom Gorom, kao srpskom interesnom sferom. Kada je „bitka za Kosovo“ ušla u odlučujuću fazu, u vrijeme „mitinga solidarnosti sa Srbima i Crnogorcima“ na Kosovu, u ljeto 1988. godine, beogradska štampa je izvršila, slobodno se može reći, medijsku invaziju na Crnu Goru. Otvoreno se stavljajući na stranu srpskog velikodržavnog projekta, sebi je stavila u zadatak da direktno utiče na političke prilike u Crnoj Gori, s ciljem da se njeno rukovodstvo upregne u projekat tada već srpskog lidera Slobodana Miloševića za stvaranje „nove Jugoslavije“ u kojoj će on biti „novi Tito“. Presudan uslov za to bio je politički slom Crne Gore, što će se i dogoditi u tzv. Antibirokratskoj revoluciji, krajem 1988. i početkom 1989. godine. Srpskim medijima, u poslu političkog displinovanja i, objektivno, srbizacije Crne Gore, pripada velika zasluga. Njima će se, nakon ulične smjene stare vlasti, prikloniti, uglavnom, i crnogorski mediji, osobito list *Pobjeda*. Radio Titograd je pokušao da održi neku vrstu otpora, ali je nova vlast slomila i taj medij.

Propagandni političko-medijski pohod na Crnu Goru počeo je prozivkama crnogorskog rukovodstva da „zapostavlja Kosovo“, da „ne pomaže“ Srbiji i da se tako stavlja na uslugu „antijugoslovenskim snagama“. To „antijuglovenstvo“, zapravo, bilo je samo drugo ime za „antisrpsstvo“. Tada su srpski mediji, predstavljajući, na svoj način, prilike na Kosovu, uporno uz Srbe pominjali i Crnogorce, ističući njihov težak položaj u toj pokrajini. Crnogorci su u ovom kontekstu bili potrebni upravo zato da bi se „probudila“ Crna Gora, koja je, navodno, zaboravila na Kosovo, da bi se crnogorska vlast „kosovizirala“. Jer, tobože, eto, crnogorska vlast neka što ne brine o Srbima, već ni o „svojim“ Crnogorcima. Kasnije su kosovski Crnogorci potpuno „izbačeni iz upotrebe“, ostali su samo Srbi, a tako je i danas. Jer, „podrazumijeva“ se - Crnogorci su Srbi i nema potrebe da se posebno pominju.

Beogradska sredstva informisanja veoma su opširno izvještavala o „mitinzima solidarnosti“ u Crnoj Gori, o političkoj aktivnosti u vezi sa time i o reakcijama „naroda“ na zvanične stavove crnogorske vlasti. Pri tome je najviše publiciteta ustupano onim mitingaškim parolama, porukama, akcentima iz populističkih govora, čiji je cilj bio da se sugeriše glavni zaključak - da je položaj Srba i Crnogoraca na Kosovu „nepodnošljiv“, da je Srbija „obespravljena“ kao jugoslovenska republika, a naročito, da crnogorsko rukovodstvo u odnosu na Kosovo ne izražava volju naroda i ne pomaže srpskom rukovodstvu u naporima „da riješi ustavni status Srbije, odnosno, da državnost Kosova, koja je donekle bila izražena, vrati u okvire autonomije.

U orkestriranoj kampanji beogradskih medija protiv Crne Gore, prednjačio je list *Politika*, ne slučajno. Te novine smatrane su za jednu od najvažnijih nacionalnih institucija srpskog naroda. Kao takva, *Politika* se stavljala na uslugu „patriotskim snagama“ uvijek kada bi se ocijenilo da su „srpski nacionalni interesi“ ugroženi, stvarno ili navodno. A srpski nacionalisti su procijenili da su bili „ugroženi“ i u Crnoj Gori krajem 80-tih godina prošlog vijeka. U vrijeme komunizma *Politika* je, naravno, slijedila opšta

jugoslovenska politička opredjeljenja i principe, ali kad god bi se ukazala „prilika“, kad bi velikosrpski nacionalizam jačao, *Politika* bi mu se prva stavljala na uslugu. Taj list je, u vrijeme „događanja naroda“ u Crnoj Gori, 1988. i početkom 1989. godine, štavije, počeo „kreirati“ originalni manipulacijski model. Crna Gora je tada tretirana kao „zona slobodnog lova“, moglo se o događajima u njoj izvještavati kako se htjelo, odnosno, kako bi se potpuno ugodilo populističkoj javnosti, čak, najnižem ukusu čitalačke publike. Ko god je obilježen kao „izdajnik“ Srbije, bio je meta za medijski odstrel. Nikakva pravila žurnalističkog profesionalizma i etike prema njemu nijesu važila. Tada je *Politika* otvorila posebnu rubriku, pod nazivom *Odjeci i reagovanja*. U toj rubrici, upravo je Crna Gora bila najprisutnija. Prostor je nemilice ustupan svakome ko je pljuvao po crnogorskom rukovodstvu, ko je „tugovao“ za Kosovom i ko se „izvinjavao“ Srbiji zbog „sramne politike“ crnogorske vlasti u odnosu na pitanje Kosova i Metohije. Zna se da su mnoga „pisma čitalaca“ pisana u samoj redakciji *Politike*, mada je ta praksa, nešto kasnije, nakon dolaska „mladog rukovodstva“ na vlast, bila odomaćena i u *Pobjedi*.

Neka „pisma“ objavljujvana su po nekoliko puta, ona koja su bila najstrašenija u pokušajima blaćenja „izdajnika“. Ostaće zabilježeno da je *Politika* u tri broja, sa pauzama od samo nekoliko dana, objavila „pismo“ iste sadržine, koje je, navodno, napisao „školski drug“ tadašnjeg predsjednika Predsjedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Crne Gore Miljana Radovića. Pošto je bio obilježen zbog izjave da Crna Gora ne želi da se odnosi „paternalistički“ prema Kosovu, Radović je bio stavljen na stub srama.

U to vrijeme savršeno je funkcionisao poseban metod medijske manipulacije i harange. Novosadski *Dnevnik* dugo je objavljivao „pisma“ izvjesnog Miraša Jovića, to bi, onda, u svom servisu prenosio Tanjug, a odatle bi preuzimali drugi mediji, osobito beogradska *Politika*. Nije slučajno što je novosadski list uključen u takvu kampanju. Da se Vlasi ne

došete - pa ne dolazi sve iz Beograda, eto i Novi Sad, Vojvodina, „zgražava“ se zbog „sramnog postupka“ crnogorskog rukovodstva u vezi sa „kosovskim mitinzima“, a posebno zbog zabrane protestnog okupljanja ispred Skupštine Crne Gore, početkom oktobra 1988. godine.

Kao u prošlosti, beogradski mediji su se i u vrijeme tzv. Antibirokratske revolucije, najviše koristili propagandnim anti-crnogorskim uslugama samih Crnogoraca, tačnije, ljudi koji su rođeni u Crnoj Gori. Tadašnji poslanik u Saveznoj skupštini iz Crne Gore Batrić Jovanović bio je jedan od najangažovanijih „pisaca“ u *Odjecima i reagovanjima*.

Mitingaške, nacionalistički obojene transparente, pokliče, povike, zahtjeve trebalo je, na neki način, podići na viši nivo „političke kulture“, upakovati ih u „akademska tumačenja“. U tu svrhu su, nerijetko, korišćene „akademske bešede“ Vlada Strugara, člana Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, koji je otvoreno predlagao ujedinjenje Crne Gore i Srbije.

Politizacija je zahvatila i beogradske listove *Književne novine* i *Književnu reč*. Doprinos nekih beogradskih listova pobjedi tzv. Antibirokratske revolucije u Crnoj Gori, smjeni „odnarođene“ vlasti, dobio je priznanje i ocjenama nekih visokih zvaničnika nove crnogorske vlasti. Jedan od njih, Predrag Bulatović, jednom prilikom je javno rekao da su, na primjer, beogradske *Večernje novosti* zaslužne zbog toga što je pobijedila AB revolucija. Drugi Bulatović, Momir, od *Večernjih novosti* dobio je „plaketu“. Prije toga za *Novosti* je izjavio je da su „naš list“. Baš tada, ne slučajno, počeli su da niču novi kiosci *Večernjih novosti* svuda po Crnoj Gori. Taj list i danas pokušava da se održi na crnogorskom medijskom tržištu. Ima relativno dosta „crnogorskih stranica“, a ponekad izgleda kao posebno „izdanje za Crnu Goru“.

Beogradski listovi su u svim većim mjestima u Crnoj Gori imali dopisništva na dobrim lokacijama. Nažalost, list *Pobjeda* ni danas nema svoju adresu u nekim važnim gradovima, recimo, u

Pljevljima. Tamošnji dopisnik radi, takoreći, sa ulice. Redakcija *Pobjede* se, takođe, nikada nije pobrinula da na vrijeme stiže do čitalaca na svim područjima Crne Gore. Za vrijeme Jugoslavije, već pomenute *Večernje novosti* su, baš u Pljevlja stizale prije *Pobjede*. Prije iz Beograda nego iz Titograda - Podgorice! I to je ilustracija prilika u kojima su beogradski mediji dugo suvereno vladali medijskim prostorom Crne Gore. Krivica je, dakle, i u našoj neposlovnosti, indolentnosti, nebrizi, pa i u nepostojanju svijesti o sopstvenim nacionalnim interesima i potrebama.

Pobjedničku slavu tzv. AB revolucije u Crnoj Gori, svakako, dijelili su i beogradski mediji. Nakon smjene stare i dolaska nove vlasti, nastala je idila u ukupnim srpsko-crnogorskim odnosima, a mediji su slijedili i podsticali takvo raspoloženje. Ipak, iz Beograda je pomno praćeno kako se ponaša „mlado, pametno i lijepo rukovodstvo“. Ako bi neko, na bilo koji način, pokazao „neposlušnost“ prema zvaničnoj politici Beograda, bio bi odmah stavljen pod specijalni nadzor.

Ratovi na prostoru bivše Jugoslavije, od kratkog slovenačkog rata do bosansko-hercegovačke kalvarije i ratnih sukoba u Hrvatskoj, bili su nova prilika za razmah beogradskih medija na prilike u Crnoj Gori. Njima su se tada, bez ostatka i rezerve, pridružili i domaći mediji, list *Pobjeda*, Televizija i Radio. Ovi drugi su, štaviše, prednjačili u stvaranju ratne atmosfere, u promociji i popularisanju raznih političkih ideja i projekata za preuređivanje Jugoslavije, u satanizaciji drugih naroda, Hrvata i Slovenaca, u prvom redu, kao i u veličanju ratnih „uspjeha“ i „rezultata“ bivše Jugoslovenske narodne armije, pa i paravojnih formacija. U tome se isticala *Pobjeda*, koja je izdala poseban ratni prilog, pod naslovom *Rat za mir*, i Televizija Crne Gore, čiji je informativni dnevnik bio, zapravo, „večernja škola“ ratnog huškanja.

Nova faza u medijskom odnosu Srbije prema Crnoj Gori uslijedila je od 1997. godine, od političkog sukoba u vladajućoj Demokratskoj partiji socijalista, odnosno, između ondašnjih državnih

čelnika Momira Bulatovića i Mila Đukanovića. Već ranije, Đukanović je, na neki način, bio obilježen kao „sumnjiv“, jer, ipak, nije otvoreno srbovao kao Bulatović, a posebno kada je izjavio da Crna Gora više nije država koju drugi finansira. To je naročito zaboljelo Beograd, a, čini se, više ovdašnje srbofile, crnogorske unioniste koji su smatrali da je gotovo nepristojno reći da se Crna Gora može sama finansirati kao država. Reći da Crnoj Gori nije potrebna ničija pomoć, prema tome, da nije zavisna ni od Srbije, dobar dio ovdašnje javnosti doživio je skaradnim. Jer, zaboga, „bratska zavisnost“ od Srbije je nešto što ne treba dovoditi u pitanje, nešto što je poželjno i „patriotski“.

Bulatović je u pomenutom sukobu zastupao tezu o „Jugoslaviji bez alternative“, a Đukanović o „uslovnoj podršci Jugoslaviji“. Za beogradske medije nije bilo dileme - Bulatović je naš, a Đukanovića treba staviti pod nadzor. Otvorena podrška Bulatoviću pružena je u njegovoj kampanji za predšedničke izbore, u jesen 1997. godine. Protiv Đukanovića koji se, takođe, takmičio za funkciju predšednika Crne Gore, pokrenuta je medijska hajka. Đukanović je, ipak, pobijedio na predšedničkim izborima i to je u Beogradu doživljeno krajnje traumatično. Od pobjede, u oktobru 1997. godine, do inauguracije za predšednika Crne Gore, 15. januara 1998. godine, Đukanović je bio, tako reći, pod embargom medija u Srbiji. Gotovo sve njegove državničke aktivnosti su zanemarivane, nijesu registrovane ili su krajnje relativizovane, a nerijetko i karikaturalno interpretirane. Njegova ličnost bila je izložena svojevrsnoj šikani. Takav odnos najjasnije je manifestovan prilikom Đukanovićeve inauguracije za predšednika. Beogradski mediji potpuno su bojkotovali cetinjsku ceremoniju inauguracije. Nijesu izvještavali o inauguraciji kojoj je prisustvovalo više od 50 istaknutih domaćih i inostranih zvanica. Na Cetinje, tom prilikom, nijesu došli ni dopisnici beogradskih medija u Podgorici.

Odnos beogradskih medija može se ilustrovati i postupkom agencije Tanjug. Još je postojala Savezna Republika Jugoslavija,

Tanjug je još bio njena državna agencija, dakle, agencija i njenih članica, Srbije i Crne Gore. Međutim, Tanjug se prema Đukanovićevoj inauguraciji ponio po istom obrascu po kome su se ponašali republički srpski mediji. Bio sam izvještač Tanjuga o inauguraciji Đukanovića. Ceremonija je unaprijed planirana 15. januara 1998. godine, za 17 časova. Novinarima su podijeljeni papiri sa programom ceremonije, imenima učesnika, a i inauguralni govor Đukanovića bio je podijeljen prije same ceremonije. Po profesionalnom pravilu, u ovakvim prilikama, kad je sve unaprijed poznato, pripremio sam, već oko 17 časova istog dana, izvještaj za Tanjug i poslao ga agenciji u Beograd. Informacija je, naravno, upućena sa embargom na objavljivanje, dok ne javim, jer, ipak, moralo se čekati, s obzirom na mogućnost da nešto bude izmijenjeno i dopunjeno. Onda sam mogao da komotno pratim ceremoniju. Sve je prošlo kako je i planirano i Tanjugu sam javio da mogu da emituju ranije poslati izvještaj. Trebalo je da Tanjug emituje informaciju što prije, ali je napravio pravi profesionalni skandal. Izvještaj sa Cetinja emitovao je tek poslije 21 čas. Svakako, uz drastična skraćivanja i iskrivljavanje. Radikalno i profesionalno neprimjereno prerađenom informacijom u Tanjugu, moj izvještaj nije ni ličio na ono što sam poslao. Tanjug je Đukanovićevu inauguraciju, suštinski, ignorisao i sveo je, u neku ruku, na njegovu ličnu promociju, iza čega, kako je sugerisano, ne stoji „narodna volja“ Crne Gore. Tada je, za crnogorsku vlast, ponovo nastupila medijska blokada u Srbiji, drugi put od 1989. godine, koju je iskusila komunistička „odnarođena vlast“.

Nikada Tanjug profesionalno nije pao kao u vrijeme takozvane političke krize u Crnoj Gori, nakon 1998. godine. Nekada jedna od najuglednijih novinskih agencija, u to vrijeme se pretvopila u dvorski servis beogradskog režima, odnosno, samog Slobodana Miloševića i njegove porodice. Svi su izgledi da je u Tanjugovoj centrali postojao poseban tim koji se bavio „ekspertizom“ izvještaja iz Crne Gore i puštanjem u agencijski

servis samo onog što se, po tamošnjim kriterijumima, nije kosi-
lo sa interesima Srbije, odnosno, vladajućeg režima u Beogradu.
Dugo se Tanjug oporavljao od takvog profesionalnog pada, da bi
5. oktobra 2000. godine, kada je Milošević pao, u samoj agenci-
ji grupa njenih novinara saopštila da je Tanjug „oslobođen“. Ali,
Tanjug je, ipak, i dalje imao rezerve prema Crnoj Gori i faktič-
ki gubio svoje profesionalno ime, postajući agencija Srbije.

Đukanović je u većini beogradskih medija imao epitet „samo-
proglašeni predsednik“, „takozvani predsednik“, a o njemu se
pisalo kao o „izdajniku“, „kriminalcu“, „separatisti“, „razbijaču
Jugoslavije“, „plaćeniku“ i šta sve ne. Anticrnogorska kampanja
u većini srpskih medija, a iz toga hora iskakali su agencija Beta
i list *Naša Borba*, imala je elemente psihološke pripreme
domaćeg javnog mnjenja (u Srbiji) za ono što, u načelu, dolazi
poslije toga, za radikalniji nastup prema Crnoj Gori. Po modelu,
kao što je to činio sovjetski vođa Staljin, 1948. godine, u
pokušaju političkog slamanja Jugoslavije, Beograd, i njegovi
mediji, u Crnoj Gori traže „zdrave snage“, nekritički im dajući
veliki medijski prostor i publicitet. Đukanovićeve važne
državničke posete, recimo, Francuskoj, đe se sastao sa Žakom
Širakom, nijesu ni bilježene u beogradskoj štampi. Posete
važnih inostranih diplomata Jugoslaviji medijski su praćene
samo dok bi bili u Beogradu, kad bi razgovarali sa Slobodanom
Miloševićem i zvaničnicima Srbija, a kad bi, u istoj turneji,
prešli u Crnu Goru i razgovarali sa njenim zvaničnicima, tada bi
prestajala obaveza Radio-televizije Srbije, *Politike*, *Borbe*, pa i
Tanjuga, da izvještavaju i o tom dijelu njihove aktivnosti. Crna
Gora u tom slučaju nije bila Jugoslavija. Strani državnici bili su
„jugoslovenski“ gosti samo dok su u Beogradu.

Godina 1999. donosi nova iskušenja za beogradske medije, u
njihovom odnosu prema Crnoj Gori. Đukanović svojom poli-
tikom nastoji da odvrati agresiju NATO-a na SRJ, dok je
beogradski režim, svojim inatom prema zahtjevima međunaro-
dne zajednice priziva i sve očiglednije čini realnom. Za nekoliko

mjeseci NATO intervencije, iako je Crnu Goru mnogo manje pogodila, beogradski mediji proizvode same laži. Crna Gora prvi put, svojom voljom, nije saveznik Srbije u njenoj političko-vojnoj avanturi. I, svakako, to joj Srbija neće oprostiti. Posebno ne Milu Đukanoviću, čijom je zaslugom Crna Gora bila pošteđena težeg bombardovanja. U podvalama i izmišljotinama protiv Đukanovića išlo se dotle da su beogradski mediji objavljivali, pored ostalog, i to da je „naređivao“ određene konkretne vojne akcije NATO avijacije. Opet su ponavljane stare beogradske floskule o „izdaji“ Srbije. U tom kontekstu, veliki publicitet dobijale su kritike crnogorske vlasti u samoj Crnoj Gori. Neki glupavi povik, ili grafit, u Nikšiću „Bombardujte i nas“, beogradski mediji su slavili kao novi primjer „čojstva i junaštva“. Protiv crnogorske vlasti stvarana je atmosfera slična onoj iz 1988. godine. Namjera je bila da se protiv nje okrene narod.

A u ljeto 1999. godine, poslije NATO intervencije, iz Crne Gore je Beogradu došla nova politička „bomba“ - najava Đukanovića, ali ne samo njegova, da treba redefinisati odnose u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Bio je to nagovještaj neposrednih priprema za obnovu državnosti i nezavisnosti Crne Gore. Od tada pa sve do referenduma o nezavisnosti, 21. maja 2006. godine, traje period mrcvarenja zajedničke države. Savezna Republika Jugoslavija nije preživjela, uprkos političkoj infuziji, kroz tranziciju u Državnu zajednicu Srbija i Crna Gora. Beogradski mediji su tada trpjeli crnogorsku vlast, ali selektivno dajući publicitet ličnostima i događajima, zavisno od toga koliko su „bliski“ Srbiji i unionističkoj opciji „zajedničke države“.

Kada je već referendum postao izvjestan, beogradski mediji pokušali su da još jednom, valjda posljednji put, demonstriraju svoju moć u odnosu na Crnu Goru. Sada se gotovo cijela medijska industrija Srbije, osim sasvim rijetkih izuzetaka, kao što je, recimo, agencija Beta, svrstala u jedan tabor - u pokret protiv državnog osamostaljivanja Crne Gore. Apsolutni primat dat je aktivnosti novoformiranog Pokreta za zajedničku državu.

Mitinzni protiv nezavisnosti Crne Gore imali su široki publicitet, bez ikakvog profesionalnog balansa, u pogledu tretmana Pokreta za nezavisnost Crne Gore. Sam referendurnski rezultat, u korist suverene Crne Gore, čini se, više je kao poraz doživljen u srpskim medijima, nego u političkoj javnosti Srbije.

Poslije referenduma, Crna Gora za većinu beogradskih medija, odjednom, prestaje biti „zanimljiva“. Ona postaje neki „tudi svijet“ koji treba ignorisati. I u medijima se ošetila neka vrsta frustracije zbog ostvarenja nezavisnosti Crne Gore, čak, osvetoljubivosti prema njoj. Referendurnski rezultat nije predstavljan kao izraz demokratske volje građana Crne Gore, već kao „otcepljenje“. Crna Gora se „otcepila od Srbije“. Takvu formulaciju, koja je bila uobičajena u laičkoj javnosti, u svakodnevnom žargonu, koristili su i beogradski mediji. Uostalom, izraz „otcepljenje“ je korišćen, uglavnom za sve bivše jugoslovenske republike, prilikom njihovog državnog osamostaljivanja. Za Crnu Goru se smatralo gotovo „prirodnim“ da, po svaku cijenu, ostane sa Srbijom. I, u tom smislu, njeno „otcepljenje“ je doživljeno najvećom „izdajom“ Srbije.

U postreferendurnskom periodu prema Crnoj Gori je podignut medijski „zid ćutanja“ - ništa u Crnoj Gori „nije važno“, „ništa zanimljivo“. List *Politika*, koja je uvijek barjačila u svojatanju Crne Gore, u kampanjama protiv njene suverenosti i državnosti, protiv njenih nacionalnih institucija, ne samo vlasti, dugo poslije referenduma, ono malo vijesti što je objavljivala iz Crne Gore, štampala je na stranicama đe su bile i informacije iz Srbije, a ne u rubrici *Svet*, đe su objavljivane informacije, recimo, iz Banja Luke. Tek kasnije, Crna Gora je ušla u rubriku *Eks Jugoslavija*, a neke informacije, na primjer, one koje se tiču nekih pitanja, recimo, iz kulture i istorije, štampane su u rubrikama *Iz naše prošlosti* ili tome slično. Tendencija je očigledna – eto, država Crna Gora može i postojati, ali Srbija i Crna Gora su „jedan narod, jedna duša“ – ono što je srpski patrijarh Irinej izričito tako rekao, tek što je ustoličen na čelu Srpske pravoslavne crkve.

Ta matrica opstaje i dalje u većini beogradskih medija. Stiže se utisak da je osnažena nakon što je Vlada Crne Gore priznala nezavisnost Kosova, u oktobru 2009. godine. Stara priča o „izdaji“ Srbije tada je aktuelizovana. Ponovo je Kosovo predstavljano kao „srpsko-crnogorsko pitanje“, kao „sveta zemlja“ koje ne smiju da se odreknu ni Srbija, ni Crna Gora. Odluka o priznavanju Kosova predstavljena je i objašnjavana kao da je motivisana interesima „organizovanog kriminala“, čiji su akteri, navodno, Milo Đukanović i kosovski premijer Hašim Tači. Bila je to replika medijske harange iz ranijeg perioda, kada je Milo Đukanović predstavljan kao „čelnik mafijaškog udruženja za šverc duvana“. Uvijek je „izdajničke“ stavove crnogorske vlasti trebalo upakovati u oblantu nečeg što je običnom svijetu bliže. A za crnogorsku vlast je izabrana etiketa „organizovani kriminal“.

Današnji medijski odnos Srbije prema Crnoj Gori može se okarakterisati kao „stabilna“, sistematska, cjelovita, medijska ignorancija nove pozicije Crne Gore, političke stvarnosti u njoj i aktivnosti vlasti. Za beogradske medije, osim vrlo rijetkih izuzetaka (ovđe je, svakako, agencija Beta), takoreći, Crna Gora ne postoji. Ili je vijest iz Crne Gore samo ono što bi trebalo da ta-mošnjoj publici sugerise da ovđe „ništa ne valja“, da je nezavisnost „sumnjiva“, itd. Izjave crnogorskih političara, osobito na vlasti, objavljuju se krajnje selektivno, prema „stepenu odanosti“ Srbiji. Tako je, na primjer, izjava predsjednika Crne Gore Filipa Vujanovića o potrebi razmatranja inicijative Borisa Tadića o zajedničkim diplomatskim predstavništvima po modelu skandinavskih zemalja, imala odjek u srpskim medijima, ali ne i izjava ministra vanjskih poslova Milana Ročena da to nije prihvatljivo dok ne budemo imali i skandinavske međudržavne odnose.

Perjanice medijske ignorancije, ili blokade, Crne Gore, i dalje su Radio-televizija Srbije i list *Politika*, mada i drugi mediji vrlo restriktivno, veoma selektivno i tendenciozno prate ukupnu stvarnost u Crnoj Gori. Tačnije rečeno, ignorišu političku aktivnost, privredne i druge prilike u našoj državi. Posebno su

restriktivni u odnosu na spoljnu politiku Crne Gore, valjda iz uvjerenja da se u toj oblasti najjasnije ispoljava ostvarena suverenost. Glavna, gotovo jedina, vijest iz Crne Gore je ono što je „incident“, tipa kad neko nekoga „prebije“, ili kad neko, za nešto optuži Mila Đukanovića i tome slično. Sve drugo se sklanja od javnosti u Srbiji. RTS ni jednim slovom nije zabilježio posetu predsjednice parlamenta Srbije Slavice Đukić Dejanović. Preporuka Evropske komisije o kandidaturi Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji je bukvalno prećutana. Na programu RTS ni riječi o tome, a Crna Gora je Srbiji sušedna i prijateljska zemlja. Tamo, ponekad, kažu – i bratska.

Rad Vlade, Skupštine, aktivnosti ministara, spoljna politika CG, za RTS ne postoji. List *Politika*, na primjer, kad je situacija sa poplavama bila najkritičnija, objavljuje samo crticu, pozivajući se na crnogorsku televiziju, da je Ministarstvo odbrane zatražilo pomoć od NATO-a. Ništa drugo. Jasna je poruka ove crtice! Treba stalno dokazivati da Crna Gora, navodno, ne može sama ništa da riješi i da joj drugi pomažu. I to još „mrski NATO“. Dado Đurić je „najveći srpski slikar“, ali kad je saopštena njegova želja da bude sahranjen u Crnoj Gori i kada je sahranjen sa državnom ceremonijom Crne Gore, onda, takve informacije treba uskratiti javnosti u Srbiji.

Veoma je čudno i simptomatično, recimo, to što list *Danas* (navodno drugačiji od drugih) ima dodatak pod nazivom *Sandžak danas*, a u tom dodatku, pored informacija iz Novog Pazara, Nove Varoši, Prijepolja, Priboja, Sjenice i Tutina, objavljuju, i to bez škrtačenja, i informacije iz Bijelog Polja, Pljevalja, Berana, Plava i Rožaja! Šta je to? Otkuda „jedinstveni“ Sandžak, i zašto „Sandžak“?

Sve ovo upućuje na zaključak da prema Crnoj Gori ne postoji politika otvorenosti, saradnje, punog uvažavanja. Crnogorska državna samostalnost, indirektno, a nekad i direktno, „suptilnim“ probirom informacija i njihovom opremom, intonacijom, relativizuje se, ili i dovodi u pitanje, na ovaj ili onaj način. Crnogorski

zvaničnici „kategorizuju“ se po „odnosu“ prema Srbiji, pa su jedni „prihvatljivi“, a drugi nepoželjni, sve do bojkota nekih najviših zvaničnika Crne Gore. Milo Đukanović je i dalje „najzanimljiviji“, a sada se ponovo aktuelizuje „šverc duvana“, mediji se opet vraćaju italijanskom tužiocu Šelziju. Ranko Krivokapić gotovo ne može ni da „uđe“ u većinu srpskih medija. On je označen kao „antisrbin“ i kao „takav“ nema pristupa, osobito kada ga kune Amfilohije Radović. U tome su svi jedinstveni i mediji i Boris Tadić i Amfilohije Radović. Izbor beogradskih medija, kad je riječ o Crnoj Gori, sveo se na svega nekoliko tema - pored već pomenutih - i Prva banka (pošto je „Milova“), sudbina srpskog jezika, „obespravljenost i diskriminacija“ Srba, „nikad gori položaj“ („gori nego i u vrijeme Turaka“) Srpske pravoslavne crkve i parodično - karikaturalne interpretacije svega onog što je vezano za crnogorski jezik, državne simbole i Crnogorsku pravoslavnu crkvu.

Na čemu beogradski mediji pokušavaju da „temelje“ svoju uređivačku politiku prema Crnoj Gori? Koji je njihov manipulacijski obrazac i kakvim se manipulacijskim sredstvima služe u pokušaju? Prvo pitanje bi se moglo postaviti i u jednostavnijoj formi - šta olakšava opstajanje već opisanog medijskog odnosa Beograda prema Crnoj Gori? Bez detaljnije analize i pozdanije sistematizacije faktora koji to omogućavaju, možemo samo navesti sljedeće pretpostavke koji idu u prilog takvom odnosu: etnička, jezička i kulturna bliskost crnogorskog i srpskog naroda, istorijske veze dvije države, relativno veliki broj stanovnika Srbije, potomaka doseljenika iz Crne Gore, u prošlosti i državljana Crne Gore, koji žive u Srbiji, đe su došli tokom postojanja Socijalističke Federativne Jugoslavije, zatim, konfesionalni kontekst, posebno to što je Crna Gora eparhija Srpske pravoslavne crkve, teritorijalna i svaka druga nesrazmjera između Crne Gore i Srbije, ekonomski limiti Crne Gore u odnosu na Srbiju, istorijsko zakašnjenje u oblikovanju crnogorske nacije, kašnjenje u nastanku i razvoju obrazovnih, kulturnih,

zdravstvenih i drugih institucija, neposredno važnih za stanovništvo u Crnoj Gori, naravno, posebno, kašnjenje i u razvoju sopstvenog sistema informisanja, političke podjele u Crnoj Gori (koje se šire, takoreći, na sve oblasti, pa otuda kod nas toliko institucionalnih duplikata), a u tom kontekstu, naročito identitetska „nedoraslost“ i „nezrelost“ i „nedovršenost“ crnogorskog naroda (pitanje jezika i državnih simbola). Svemu tome, možda, mogla bi se dodati i nekakva kolektivno - mentalitetska osobina Crnogoraca da imaju „potrebu“ pripadanja širim rasno-etničkim zajednicama („nas i Rusa 300 miliona“, „de lux Srbi“, „ogranak istog etničkog stabla“). Svaki od ovih „faktora“ mogao bi se razložiti na više drugih pretpostavki koje pogoduju, idu na ruku, medijskom ovladavanju Srbije u Crnoj Gori, uticaju njenih medija na crnogorsko javno mnjenje, osobito u pojedinim istorijskim okolnostima. O svakom od navedenih „faktora“ (ili bez znaka navoda) mogla se napraviti posebna studija. Ilustracije radi samo postavimo pitanja - kakve je štete na formiranje naše sopstvene nacionalne svijesti ostavila činjenica da je srpska historiografija sve do prije desetak godina, praktično, dominirala u našem školskom sistemu, ili, recimo, to što se generacije školovanih Crnogoraca nijesu vraćale u Crnu Goru, ili, zašto da ne pomenemo, naša dugotrajna inferiornost, ispoljena kroz shvatanja i političke stavove poslije Drugog svjetskog rata u formi tvrdnji - „šta će nam fakulteti, kada ih imamo u Beogradu“, „šta će nam televizija, kad imamo beogradsku“, itd.

U skladu sa iznesenim kontekstom koji je podsticao i olakšavao i medijsko „podjarmljivanje“ Crne Gore, beogradski mediji su izgradili i svojevrsne manipulacijske floskule u odnosu na Crnu Goru. Navešćemo, radi ilustracije, samo neke: Crnogorci su „etnički Srbi“, „to je jedan narod“ („Crna Gora i Srbija jedna familija“, „Crna Gora je srpska Sparta“); Crna Gora je ekonomski „neodrživa“ država; ona ne može biti samostalna ni zbog toga što kao takva nije ni bezbjedna, navodno, ne može opstati bez Srbije; Crna Gora ne može bez Srbije i zbog toga što se Crnogorci

u Srbiji školuju i liječe; Kosovo je za Srbe (i Crnogorce) „sveta zemlja“ i „podrazumijeva se“ da Crna Gora i u odnosu na to pitanje slijedi politiku „starijeg brata“ i crnogorska vlast je „sklona“ korupciji, tako je bilo u prošlosti, tako je i sada.

Na osnovu stereotipa, formiranih kroz dugi niz godina, sistematskom indoktrinacijom, vođenom iz Beograda, ali podsticanom i u samoj Crnoj Gori, imamo iste, ili vrlo slične, medijsko - manipulacijske poruke prije sto godina i danas. Početkom 20. vijeka, na primjer, kralj Nikola Petrović je u beogradskoj štampi predstavljan kao „crnogorski gladnik“ (time su srpski emisari odvrćali Hercegovce, još 1875. godine, od savezništva sa Crnogorcima i Dvorom na Cetinju), a u predreferendumsko vrijeme imali smo unionističko-unitarističku priču - ko će vas hraniti, nemate svoju pšenicu itd. Čak i to – ko će vas braniti? Ili, u gotovo istom vremenskom razdoblju, gotovo istovjetne optužbe na račun vlasti u Crnoj Gori. Kralj Nikola, odlaskom u izbjeglištvo, što je, pored ostalog, i „zasluga“ beogradskog plana obezdržavljenja Crne Gore, „ispraćen“ je raznim podvalama, a među njima i onom „Kralj Nikola ukr'o vola, pa pobjeg'o preko mora“. I dok je bio na vlasti, beogradska štampa je širila sličnu propagandu protiv njega. Milo Đukanović sumnjičen je kao „lopov“, „kriminalac“, „mafijaš“. Koliko je bilo pokušaja u vrijeme referendumske kampanje, da se Đukanović izvede pred sud, zbog „mafijaškog udruživanja“ i „organizovanog kriminala“. Čak i sa najviše državne adrese u Srbiji, i u najnovije vrijeme, nekoliko godina poslije referenduma, data je zvanična ocjena da Crna Gora, navodno ne saraduje u regionu u borbi sa korupcijom i organizovanim kriminalom.

I opet se vratimo primjeru sa početka 20. vijeka, kampanji protiv cetinjskog Dvora. Beogradski mediji i danas, gotovo na isti način, čak istom retorikom, pokušavaju da Crnogorce na vlasti kompromituju pred „cijelim srpstvom“ da su „izdajnici Srbije“. Danilo je, navodno, „lovio na imanju grofa Zičija“. Trebalo je, dakle, takvim lažima predstaviti Crnogorce, knjaza

Nikolu kao „prevaranta“, „izdajnika“... Gavro Vuković je, čim se vratio u Crnu Goru, u *Glasi Crnogorca* demantovao takve podvale, ali, piše, „biogradski dvor i štampa nijesu se činili vješti, pa da zvanično opovrgnu te napadaje“ na princa Danila. Milo Đukanović je, koliko puta, optuživan da se „tajno“ sastajao sa zvaničnicima NATO-a (u vrijeme bombardovanja SRJ 1999. godine) ili sa premijerom Kosova Hašimom Tačijem! Princ Danilo sa Zičijem, Đukanović sa Tačijem!

Sušтина je – uvjerenje da se Crnogorci uvijek lako mogu optužiti za „izdaju“, ili, tačnije, da zvaničnici Crne Gore ne mogu biti samostalni, da o svojoj aktivnosti treba da se konsultuju sa Srbijom. Posebna je priča – stalno nametanje Crnogorcima potrebe, „obaveze“, da se žrtvuju za „srpsku stvar“. Tako je bilo i u Prvom svjetskom ratu, kada su Crnogorci, po mnogim tumačenjima, nepotrebnom bitkom na Mojkovcu, navodno, štitili odstupnicu srpskoj vojsci preko Albanije. I 1999. godine od Crne Gore je traženo da slijedi politiku Slobodana Miloševića, što je značilo i da bude bombardovana u NATO intervenciji. Crna Gora je, prema zvaničnoj politici Srbije, i shvatanjima njenih medija, Srbiju trebalo da slijedi i u vezi sa nezavisnošću Kosova. Smatra se „normalnim“ da Crna Gora zanemari sopstvene državne i nacionalne interese i da u spoljnoj politici preduzima poteze i donosi odluke koje odgovaraju interesima Srbije!

Više puta smo čuli, od šefova država Crne Gore i Srbije da su odnosi dvije zemlje dobri, ili, čak, odlični. Takva ocjena može da stoji ako se posmatra kroz protokolarnu prizmu crnogorsko-srpskih susreta na najvišem nivou. Crna Gora i Srbija susjedne države jesu međusobno bliske zemlje, upućene jedna na drugu, kroz više aspekata. I, svakako, treba da razvijaju, kako je to više puta sa crnogorske strane istaknuto, najviše moguće prijateljske odnose. Ali, objektivno, a ne samo objektivno, te odnose opterećuje i njihova prošlost, odnosno, politika Srbije prema Crnoj Gori, i još više - činjenica da se nacionalističke snage u Srbiji, a nijesu male, ima ih i u zvaničnim strukturama, u srpskim

nacionolnim institucijama, svakako, i u većini beogradskih medija, još nijesu oslobodile paternalizma, ili, tačnije, imperijalnog odnosa prema Crnoj Gori. Još ne priznaju crnogorsku naciju, crnogorski jezik, crnogorsku kulturu, za Crnogorsku pravoslavnu crkvu ni da čuju, itd. Još, što je važnije, nijesu se odrekli planova da Crnu Goru, kad-tad „vrate u okrilje“ Srbije. Zbog toga se ne može govoriti o „odličnim“ odnosima između dvije zemlje. Mjera tih „odličnih“ odnosa nije to što je predsjednik Srbije nekoliko puta posetio Crnu Goru, nakon što je obnovila državnost. Pogotovu ne zato što on određuje s kim će se sresti, a koga će bojkotovati, što i on, ipak, nađe priliku da upozori na „ugroženost“ srpskog jezika u Crnoj Gori, ili da „Srbi ne mogu biti nacionalna manjina“.

Tačne su one ocjene koje upozoravaju da se Srbija, bez obzira na njene zvanične stavove, još nije pomirila sa novom stvarnošću - da je Crna Gora nezavisna država. Štaviše, izvan oficijelnih krugova, nezavisna Crna Gora gotovo da nema podršku u Srbiji. U mnogim sferama- u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, u kulturnim krugovima, svakako, u većini medija, u raznim institucijama, pa i u beogradskim intelektualnim krugovima, imamo stav prema suverenoj Crnoj Gori, koji se može opisati, u najboljem slučaju, kao indiferentnost, ignorancija, ili kao minimalna tolerancija takve Crne Gore, a suštinski, ona se negira. Većina beogradskih medija, naravno, ne iskače iz tog okvira. Obim i karakter medijskog tretmana Crne Gore ponekad liči na inat, na osvetništvo - eto, kad ste se „otcepili“, tako vam i treba, vi nas više ne zanimajte. Sve liči na ponašanje - pustimo Crnogorce da se malo „izduvaju“, neka ih, neka se malo zadovolje „tom njihovom nezavisnošću, ali opet ćemo biti zajedno“. Suština je u onome što je patrijarh Srpske pravoslavne crkve Irinej rekao, i to na Cetinju, da političari mogu crtati granice, „ali, ovo je jedan narod“.

Zvaničnici Srbije, demokratski nastrojeni političari i institucije koji prihvataju evropska načela trebalo bi da ne ugađaju šovinističkim strastima i naslijeđenoj psihologiji hegemonizma

u odnosu na Crnu Goru, već da Crnu Goru tretiraju kao sušednu, blisku i prijateljsku zemlju, crnogorski narod, njegov identitet i ovdašnje nacionalne institucije kao činjenice koje nijesu protiv interesa Srbije. Interesovanje beogradskih medija za Crnu Goru treba da se zasniva na prihvatanju realnosti, na punom uvažavanju Crne Gore i njene pozicije u regionu, na poštovanju njene spoljne politike, na afirmaciji politike dobrosusedstva i prijateljstva u odnosima između Crne Gore i Srbije. Publicitet o Crnoj Gori treba da se oslobodi kriterijuma da li se, i koliko, ono što se događa u Crnoj Gori, a što bi trebalo da bude predmet medijske pažnje, uklapa u uske državne poglede, a pogotovu u nacionalističke koncepcije u Srbiji prema Crnoj Gori. Možda medijski odnosi nijesu primarni za stepen i kvalitet ukupnih međudržavnih odnosa Crne Gore i Srbije, ali stanje u toj oblasti veoma intenzivno utiče ne samo na odnose među vlastima dvije zemlje, nego i između dva naroda, ili, između građana dvije države. Možda danas nemamo stanje koje je Gavro Vuković opisao kao „otrov biogradske štampe koji ulazi u sve žile“ odnosa između dvije države. Ipak, mediji u Srbiji, suštinski, nijesu napustili obrazac po kome se beogradska štampa prema Crnoj Gori ponašala prije sto godina.